

การปรับนโยบายเชิงรุกของญี่ปุ่นกับพลวัตของความสัมพันธะระหว่าง บรูไนดารุสซาลามกับประเทศในเอเชียตะวันออก

นภดล ชาติประเสริฐ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Abstract

หลังจากญี่ปุ่นถอนตัวออกไปจากบรูไนหลังจากยึดครองในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นได้กลับมา
มีบทบาทในบรูไนอีกครั้งนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาโดยเป็นผู้ซื้อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติรวมทั้ง
ส่งสินค้าอุตสาหกรรมเข้ามาขายในบรูไน การเพิ่มขึ้นของบทบาทของจีนและเกาหลีใต้ในบรูไนนับตั้งแต่กลาง
ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับนโยบายในความสัมพันธะกับบรูไนโดยเน้นความร่วมมือในกรอบความ
ร่วมมือทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย รวมทั้งเพิ่มความร่วมมือทางด้านความมั่นคงที่เกี่ยวกับภัยคุกคามแบบใหม่

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ญี่ปุ่น-บรูไน การค้าน้ำมันและก๊าซธรรมชาติของบรูไน บทบาทของจีนและเกาหลีใต้
ในบรูไน การปรับนโยบายของญี่ปุ่นในความสัมพันธะกับบรูไน

Japan's Assertive Foreign Policy and the Dynamics of Relationship Between Brunei Darussalam and the East Asian Countries

Nophadol Chartprasert*

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

After the end of the occupation of Brunei by the Japanese forces during the Pacific War, Japan's economic roles in Brunei have been established again since 1970s through trade in Brunei's petroleum products and Japanese industrial goods. Therefore, as a major Brunei's trade partner, Japan's roles in Brunei's economy have been significantly noticeable. The increasing roles of China and South Korea in their relations with Brunei in various dimensions have challenged the Japan interests in the Japan-Brunei relations. Consequently, the Japan has to adopt policies toward Brunei by focusing cooperation in several bilateral and multilateral economic frameworks. In addition, the security cooperation in non-traditional threats between Japan and Brunei have also been focused.

Keywords: Relationship between Japan and Brunei, Petroleum trade of Brunei, Relationship between China and Brunei, Relationship between South Korea and Brunei, Adaptation of the Japanese foreign policies toward Brunei.

* Corresponding author's email: chartprasert@hotmail.com

แม้บรูไนดารุสซาลาม¹ จะเคยเป็นอาณานิคมที่มีอาณาเขตกว้างขวางและมีเครือข่ายทางการค้าที่รุ่งเรืองและกว้างขวางมาก่อน แต่เมื่ออำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจรวมทั้งขนาดของอาณานิคมบรูไนค่อยๆ ลดลงตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนตกอยู่ภายใต้อำนาจของอังกฤษทำให้การติดต่อกับประชาคมโลกจำกัลดลงเป็นอย่างมาก สำหรับความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นในสมัยใหม่นั้นเริ่มขึ้นเมื่อเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาและกองทัพญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองบรูไน เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงคราม บทบาทของญี่ปุ่นในบรูไนก็ยุติลง ญี่ปุ่นเริ่มมีบทบาทในบรูไนอีกครั้งหนึ่งเมื่อญี่ปุ่นเริ่มซื้อน้ำมันจากบรูไนในทศวรรษ 1970 และตามมาด้วยการซื้อก๊าซธรรมชาติและส่งสินค้าอุตสาหกรรมมาขายในบรูไน การค้าดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นเป็นคู่ค้ารายใหญ่ที่สุดของบรูไนและเป็นประเทศซึ่งบรูไนให้ความสำคัญความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวดำรงอยู่ประมาณสามทศวรรษ นับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา จีนและเกาหลีใต้ได้เพิ่มบทบาทในความสัมพันธ์กับบรูไนมากขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยที่เกาหลีใต้นั้นเน้นที่อุตสาหกรรมปิโตรเลียม ส่วนจีนเข้ามามีบทบาทในภาคเศรษฐกิจที่หลากหลาย พลวัตของความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับนโยบายในความสัมพันธ์กับบรูไนเพื่อให้สอดคล้องกับความท้าทายใหม่นี้ ในบทความนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาว่า ญี่ปุ่นปรับนโยบายอย่างไรเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าว

1. การยึดครองบรูไนโดยญี่ปุ่นในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา

ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพานั้น การหาแหล่งทรัพยากรต่างๆ ที่ใช้ในอุตสาหกรรมและการ

ทหารมีความสำคัญมากต่อญี่ปุ่น ในการนี้ บรูไนมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งน้ำมันซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงให้กับ “วงศ์ไพบูลย์ร่วมกันแห่งมหาเอเชียบูรพา” ที่ญี่ปุ่นพยายามสร้างขึ้นในช่วงดังกล่าว

กองทัพญี่ปุ่นประกอบด้วยทหารประมาณ 10,000 นาย ได้ยกพลขึ้นบกที่กัวลาเบอลาิต (Kuala Belait) เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1941² โดยที่อังกฤษและบรูไนไม่ได้ต่อต้านแต่อย่างใด อังกฤษมิได้คาดคิดมาก่อนว่า ญี่ปุ่นจะยกพลขึ้นบกที่บรูไนเพราะบรูไนมิใช่จุดยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับญี่ปุ่น ดังนั้นความร่วมมือด้านอาวุธจึงมีอยู่อย่างจำกัดเพราะได้ทุ่มเทกำลังไว้ที่สิงคโปร์ซึ่งอังกฤษเห็นว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ (Saunders, 1994: 121-122)

ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่โดยบริหารบรูไนในฐานะเป็น 1 ใน 5 เขตการปกครองของบอร์เนียวเหนือ (de Vienne, 2015: 104) ระบบการบริหารงานได้ใช้ระบบการบริหารแบบทหาร ตำแหน่งสำคัญๆ ในการปกครองเป็นของชาวญี่ปุ่น แต่ยังคงสำนักงานของรัฐไว้ในฐานะเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการโดยให้ข้าราชการชาวบรูไนและเจ้าหน้าที่ของอังกฤษบางส่วนทำงานในสำนักงาน เพียงแต่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกองทัพญี่ปุ่น (Saunders, 1994: 121-122)

ทหารญี่ปุ่นไม่ได้ให้ความสนใจกับการพัฒนาประเทศและการฟื้นฟูเศรษฐกิจพื้นฐานของบรูไนมากนัก แต่ให้ความสำคัญกับการขยายอิทธิพลทางการเมืองและการทหารเป็นหลัก ภาษาญี่ปุ่นถูกนำมาใช้ในฐานะภาษาราชการและเป็นภาษาที่ใช้ในโรงเรียน อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ญี่ปุ่นได้จัดขึ้นไม่ประสบ

¹ “บรูไนดารุสซาลาม” นั้นเป็นชื่ออย่างเป็นทางการ ดังนั้นเพื่อความกระชับในการใช้ภาษาจะเรียกประเทศดังกล่าวว่า “บรูไน” ตามที่ใช้ในเอกสารต่างๆ โดยทั่วไป

² กัวลาเบอลาิตนั้นเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นบริเวณที่มีบ่อน้ำมันหลายแห่ง

ความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะมีปัญหาเรื่องการขาดอุปกรณ์การสอนและความไม่พอใจของบรรดาชาวบรูไนที่มีต่อญี่ปุ่น (Saunders, 1994: 122-123)

ในด้านเศรษฐกิจนั้นญี่ปุ่นได้สนับสนุนให้ชาวบรูไนทำการเกษตร ข้าวที่ผลิตได้ต้องมอบให้ญี่ปุ่นหนึ่งในสามหากประสงค์จะขายก็ต้องขายแก่ญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม มีปัญหาด้านการเกษตรเกิดขึ้นหลายประการ เช่น การขาดอุปกรณ์การเกษตรที่ทันสมัย ขาดปุ๋ยที่ดี ขาดพันธุ์พืชที่ดี (คลมนรจณ์ บากา และ ชัยวัฒน์ มีสัจฐาน, 2557: 61) นอกจากนี้ ญี่ปุ่นได้พยายามนำน้ำมันจากบ่อน้ำมันที่เหลือจากการทำลายในช่วงสู้รบมาใช้ประโยชน์ในการทำสงคราม (Leake, 1989: 43)

ในด้านระบบเงินตรานั้น ญี่ปุ่นได้นำระบบเงินตราของญี่ปุ่นมาใช้แทนระบบเงินตราของอังกฤษ แต่ด้วยเหตุที่มีการพิมพ์ธนบัตรใช้มากเกินไปทำให้ค่าของเงินลดต่ำลงเรื่อยๆ ด้านการเก็บภาษี ญี่ปุ่นปรับวิธีเก็บภาษีใหม่โดยแบ่งเป็นภาษีจากรกรกิจการค้า ภาษีเงินได้บุคคล และภาษีอื่นๆ (คลมนรจณ์ บากา และ ชัยวัฒน์ มีสัจฐาน, 2557: 61-62)

ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1944 ฝ่ายสัมพันธมิตรได้เริ่มโจมตีตอบโต้ญี่ปุ่นในบรูไนเป็นครั้งแรก (คลมนรจณ์ บากา และ ชัยวัฒน์ มีสัจฐาน, 2557: 62) การโจมตีครั้งสำคัญจากฝ่ายสัมพันธมิตรมีขึ้นในช่วงต้นเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1945 ทหารออสเตรเลียได้ยกพลขึ้นบกที่มูอารา (Muara) โดยได้รับการตอบโต้อย่างหนักจากฝ่ายญี่ปุ่น ในที่สุดทหารฝ่ายสัมพันธมิตรก็ยึดบรูไนได้สำเร็จ (Saunders, 1994: 123)

ผลกระทบจากการที่ญี่ปุ่นเข้าครอบครองบรูไนทำให้เกิดความชะงักงันในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่ทำให้แนวคิดชาตินิยมในหมู่ชาวบรูไนเข้มข้นมากขึ้น นอกจากนั้น การทำงานในสำนักงานของรัฐภายใต้การควบคุมของญี่ปุ่นทำให้

ชาวบรูไนจำนวนหนึ่งสามารถนำความรู้ความสามารถซึ่งได้จากการทำงานมาใช้ในการพัฒนาประเทศในเวลาต่อมา เมื่อกลับมาปกครองบรูไนในอังกฤษก็ได้กลับมาฟื้นฟูการผลิตน้ำมัน โดยการผลิตน้ำมันนั้นส่วนใหญ่แล้วดำเนินการโดยบริษัทปิเอสพีซึ่งเป็นการร่วมลงทุนระหว่างบริษัทรอยัลดัตช์เชลล์กับทางการบรูไน (Asia 1985 Yearbook, 1984: 122)

2. การค้าน้ำมันและก๊าซธรรมชาติกับบทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในบรูไนนับตั้งแต่ทศวรรษ 1970

บทบาทของญี่ปุ่นในบรูไนนับสิ้นสุดลงพร้อมกับสงครามมหาเอเชียบูรพา ในกรณีนี้ ญี่ปุ่นเริ่มกลับมามีบทบาทอีกครั้งเมื่อญี่ปุ่นต้องการน้ำมันจากแหล่งผลิตต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อความมั่นคงทางพลังงาน เศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ทำให้ญี่ปุ่นจำเป็นต้องนำเข้าน้ำมันและก๊าซธรรมชาติมากขึ้น แม้ว่าญี่ปุ่นจะสามารถหาแหล่งพลังงานได้หลากหลายเมื่อเทียบกับช่วงสงคราม แต่การที่บรูไนมีที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากญี่ปุ่น สะดวกในการขนส่ง ทำให้การนำเข้าน้ำมันจากบรูไนเป็นทางเลือกหนึ่งในนโยบายการสร้างความมั่นคงทางด้านพลังงานของญี่ปุ่น

ในการนี้ ญี่ปุ่นได้เริ่มซื้อน้ำมันจากบรูไนในช่วงต้นทศวรรษ 1970 (Saunders, 1994: 124) ราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วและความเสี่ยงว่าอาจจะเกิดการขาดแคลนน้ำมันอันเป็นผลมาจากนโยบายของกลุ่มประเทศผู้ส่งน้ำมันเป็นสินค้าออก (Organization of Petroleum Exporting Countries – OPEC) และความตึงเครียดจากสถานการณ์ในภูมิภาคตะวันออกกลางทำให้ญี่ปุ่นต้องหาแหล่งน้ำมันที่หลากหลายมากขึ้นซึ่งบรูไนก็เป็นแหล่งน้ำมันแหล่งหนึ่งที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจ และเมื่อมี

การค้นพบก๊าซธรรมชาติในบรูไนในเวลาต่อมา ญี่ปุ่นก็เป็นผู้ซื้อรายใหญ่ บทบาทที่สำคัญดังกล่าวของญี่ปุ่นทำให้บรูไนให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น³

ในช่วงทศวรรษ 1980 หลังจากที่บรูไนได้รับเอกราชนั้น ญี่ปุ่นรับซื้อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจากบรูไนประมาณ 2 ใน 3 ของจำนวนการส่งออกทั้งหมด ใน ค.ศ. 1972 บริษัทพลังงานไฟฟ้าโตเกียว (Tokyo Electric Power Company) ได้ทำสัญญาซื้อน้ำมันระยะยาวซึ่งมีอายุ 20 ปีจากรัฐบาลบรูไน ราคาน้ำมันที่ผันผวนทำให้ญี่ปุ่นประสบปัญหาในด้านต้นทุนการผลิตไฟฟ้า แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขได้เพราะเป็นสัญญาระยะยาว เมื่อสัญญาครบกำหนดใน ค.ศ. 1992 ทางบริษัทได้แสดงเจตจำนงที่จะขอทำสัญญาซื้อขายต่อไปอีก 20 ปี ซึ่งก็ได้รับการตอบรับจากรัฐบาลบรูไนเป็นอย่างดีแม้จะต้องมีการหารือกันเรื่องการปรับราคาให้เหมาะสมก็ตาม (ดลมนรณัน บากา และชัยวัฒน์ มีสัณฐาน, 2557: 129-130)

นอกจากน้ำมันแล้ว การซื้อก๊าซธรรมชาติก็เผชิญปัญหาในลักษณะเดียวกัน ญี่ปุ่นซึ่งเป็นลูกค้าก๊าซธรรมชาติรายใหญ่ได้ทำสัญญาซื้อขายระยะยาวกับบรูไนเพื่อป้อนบริษัทไฟฟ้าของญี่ปุ่น ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นผลิตไฟฟ้าได้จากแหล่งพลังงานที่หลากหลายมากขึ้น นักธุรกิจญี่ปุ่นเริ่มพบว่า ราคาก๊าซธรรมชาติสำหรับผลิตไฟฟ้ามีต้นทุนแพงเมื่อเทียบกับพลังงานประเภทอื่น และได้เรียกร้องให้มีการทบทวนสัญญาการสั่งซื้อระยะยาวดังกล่าว (Asia 1985 Yearbook, 1984: 118) การเจรจาทำให้มีการปรับราคาให้เหมาะสมมากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้การส่งออกก๊าซธรรมชาติไปยังญี่ปุ่นเพิ่มปริมาณมากขึ้น (Asia 1995 Yearbook, 1994: 92) และสร้างรายได้ให้แก่บรูไนอย่างต่อเนื่อง ดังจะ

เห็นได้ว่าใน ค.ศ. 2002 บรูไนได้ส่งก๊าซธรรมชาติไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกซึ่งส่วนใหญ่คือญี่ปุ่น โดยเรือบรรทุกก๊าซธรรมชาติมากกว่า 200 เทียะและประมาณกันว่าสร้างรายได้ให้บรูไนมากถึง 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (Leibo, 2014: 161)

3. บทบาทของญี่ปุ่นในบรูไนในมิติอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการซื้อน้ำมันและ ก๊าซธรรมชาติ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับบรูไนแล้วจะเห็นได้ว่าทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ทางการเมืองและสังคมวัฒนธรรมที่ราบรื่น หลังจากที่บรูไนได้รับเอกราชใน ค.ศ. 1984 สุลต่านได้เสด็จเยือนประเทศต่างๆ หลายประเทศรวมถึงญี่ปุ่น หลังจากนั้น สุลต่านได้เสด็จเยือนญี่ปุ่นอีกหลายครั้งทั้งในฐานะพระประมุขของบรูไนและในฐานะที่ทรงเป็นหัวหน้ารัฐบาลของบรูไน ส่วนเจ้าชายฮิเดชิได้เสด็จเยือนบรูไนใน ค.ศ. 1996 และเจ้าชายนะรุโอะได้เสด็จเยือนบรูไนใน ค.ศ. 2004 (Japan and Brunei: 30 Years of Diplomatic Relations, 2014)

ใน ค.ศ. 1983 นายกรัฐมนตรียะสุชิโร นะกะซะเนะ (Yasuhiro Nakasone) ได้เดินทางเยือนบรูไนซึ่งนับเป็นนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นคนแรกที่เดินทางเยือนบรูไน หลังจากนั้น การเดินทางเยือนบรูไนโดยนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของญี่ปุ่นก็ได้มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำหรับความสัมพันธ์ของฝ่ายนิติบัญญัตินั้น ทั้งสองประเทศได้สานความสัมพันธ์กันโดยการก่อตั้งสันนิบาตส่งเสริมมิตรภาพรัฐสภาญี่ปุ่น – บรูไน (Japan – Brunei Parlia-

³ ประเทศที่บรูไนให้ความสำคัญในอันดับต้นๆ ได้แก่ อังกฤษซึ่งมีบทบาทในบรูไนมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ส่วนมาเลเซียนั้นถือได้ว่าเป็นเพื่อนบ้านที่สำคัญที่มีพรมแดนติดต่อกับบรูไน มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีความขัดแย้งในเรื่องพรมแดน ส่วนสิงคโปร์ก็เป็นประเทศที่บรูไนมีความร่วมมือที่ใกล้ชิดทั้งทางด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจโดยเฉพาะภาคการเงิน ในกรณีญี่ปุ่นนั้นมีความสำคัญในฐานะผู้ซื้อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติรายใหญ่ รวมทั้งส่งสินค้าอุตสาหกรรมเข้ามาขายในบรูไน

mentary Friendship Promotion League) ขึ้นใน ค.ศ. 1983 ส่วนความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในระดับประชาชนนั้นได้มีการก่อตั้งสมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น – บรูไน (Japan – Brunei Friendship Association) ขึ้นที่ญี่ปุ่นใน ค.ศ. 1984 ส่วนสมาคมมิตรภาพบรูไน – ญี่ปุ่น (Brunei – Japan Friendship Association) ก็ได้มีการก่อตั้งขึ้นที่บรูไนใน ค.ศ. 1998 (Japan and Brunei: 30 Years of Diplomatic Relations, 2014)

สำหรับความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมด้านอื่นๆ นั้น การพัฒนาเมืองหลวงเป็นโครงการสำคัญในการพัฒนาประเทศรวมทั้งการกระตุ้นเศรษฐกิจสำหรับบรูไน รัฐบาลได้วางแผนการพัฒนาเมืองหลวงขึ้นโดยใช้งบประมาณ 1,000 ล้านดอลลาร์บรูไน ในการนี้ได้มีการจ้างเคนโซ ทังเกะ (Kenzo Tange) สถาปนิกชื่อดังชาวญี่ปุ่นมาออกแบบตึกที่สำคัญๆ หลายแห่ง (Asia 1986 Yearbook, 1985: 118) ส่วนสื่อบันเทิงของญี่ปุ่นก็ได้รับความนิยมจากชาวบรูไนโดยมีภาพยนตร์ญี่ปุ่นมาออกอากาศโดยสถานีโทรทัศน์บรูไนหลายเรื่อง เรื่องที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ได้แก่ ละครโทรทัศน์เรื่องโอชิน (Ochin) ซึ่งออกอากาศในบรูไนช่วงต้นทศวรรษ 1990 (McDaniel, 1994)

สำหรับสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจนั้น นอกจากการซื้อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแล้ว ญี่ปุ่นยังได้ลงทุนในอุตสาหกรรมต่อเนื่อง รวมทั้งอุตสาหกรรมด้านพลังงานอื่นๆ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 ได้มีการลงนามในบันทึกความเข้าใจระหว่างทางการบรูไนกับบริษัทคาเนมัตสึ (Kanematsu Corporation) ของญี่ปุ่น และบริษัทไชนีสปีโตรเลียม (Chinese Petroleum Corporation) ของไต้หวันในการสร้าง

โรงกลั่นน้ำมันในบรูไน (Ismail Duraman and Abdul Amin Hj Hashim, 1998: 61) ใน ค.ศ. 2011 ญี่ปุ่นได้เข้ามาลงทุนในการผลิตพลังงานที่สามารถนำกลับมาใช้ได้โดยการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ขึ้นที่เมืองเซอริอา (Seria) (Oishi, 2016: 69)

นอกจากนั้น รัฐบาลยังได้ลงทุนค้นหาและพัฒนาพลังงานทางเลือก เช่น การลงทุนกับบริษัทมิตซูบิชิ (Mitsubishi) ของญี่ปุ่นในการผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ซึ่งเริ่มจ่ายไฟฟ้าได้เป็นครั้งแรกในกลาง ค.ศ. 2011 รวมทั้งพัฒนาการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนเมกา บากุน ไฮโดรอิเล็กทริก (Mega Bakun Hydroelectric Dam) ในรัฐซาราวัก (Sarawak) ของมาเลเซีย ซึ่งส่งไฟฟ้ามาใช้ในบรูไน (Thambipillai, 2012: 92-94) นอกจากการค้าและการลงทุนดังกล่าวแล้ว ญี่ปุ่นยังได้ส่งสินค้าอุตสาหกรรม เช่น ยานพาหนะและเครื่องใช้ไฟฟ้าเข้ามาจำหน่ายในบรูไนอย่างต่อเนื่องจนเป็นผู้นำเข้ารายใหญ่ที่สุดในบรูไน

4. การเพิ่มบทบาทของจีนและเกาหลีใต้ในความสัมพันธ์กับบรูไน

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างอินโดนีเซียกับจีนและการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสิงคโปร์กับจีนเปิดโอกาสให้บรูไนดำเนินนโยบายตามแนวทางของประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าว (Asia 1995 Yearbook, 1994: 92)⁴ ในการนี้ บรูไนได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนใน ค.ศ. 1991 หลังจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างบรูไนกับจีนก็ได้รับการพัฒนาให้แข็งแกร่งขึ้นตามลำดับ (นกดล ชาติประเสริฐ, 2554: 103)

⁴ การสถาปนาความสัมพันธ์กับจีนนับเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนสำหรับหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งรวมถึงอินโดนีเซียและสิงคโปร์ ด้วยเหตุนี้บรูไนจึงดำเนินนโยบายอย่างรอบคอบในประเด็นดังกล่าว

เมื่อประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน (Jiang Zemin) เดินทางเยือนบรูไนอย่างเป็นทางการในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2000 นั้น ได้มีการลงนามในข้อตกลงทางเศรษฐกิจ 3 ฉบับ ได้แก่ ข้อตกลงขายน้ำมันให้กับจีนจำนวนหมื่นบาร์เรลต่อวันซึ่งเป็นครั้งแรกที่บรูไนได้ทำข้อตกลงดังกล่าวกับจีน ข้อตกลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความคืบหน้าของจีนอีกครั้งหนึ่งในการสร้างความมั่นคงให้กับอุปทานทางด้านน้ำมันโดยการหาน้ำมันจากแหล่งที่หลากหลายมากขึ้น ส่วนข้อตกลงฉบับที่สองเป็นข้อตกลงในการป้องกันการลงทุน ส่วนข้อตกลงฉบับที่สามเป็นเรื่องการส่งเสริมให้บรูไนเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งชาวจีนจะมาท่องเที่ยวได้อีกหนึ่งแห่ง (Horton, 2001: 101) ในช่วงแรก ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีนไม่ได้ขยายตัวมากนัก อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่กลางทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจก็ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของบทบาททางเศรษฐกิจของจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Oishi, 2016: 71)

ใน ค.ศ. 2004 สุลต่านได้เสด็จฯ เยือนเมืองต้าเหลียน (Dalian) และกรุงปักกิ่ง ที่เมืองต้าเหลียนนั้น พระองค์ได้เสด็จฯ เยือนวิทยาลัยกองทัพเรือ ส่วนที่กรุงปักกิ่งพระองค์ได้ทรงพบกับประธานาธิบดีหูจิ่นทาว (Hu Jintao) และเสด็จฯ เยือนโรงงานผลิตอาวุธ (Azman Ahmad, 2005: 106) ใน ค.ศ. 2004 นั้น ทั้งสองประเทศตั้งเป้าหมายว่าจะเร่งพัฒนาให้การค้าระหว่างสองประเทศเพิ่มขึ้นถึงระดับพันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 2010⁵ (Thambipillai, 2006: 67) การตั้งเป้าหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นใจของทั้งสองฝ่ายในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ นอกจากนี้

บรูไนกับจีนยังได้มีการทำข้อตกลงที่จะสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจร่วมกันไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ปิโตรเลียม เทคโนโลยี รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ (Roberts and Lee, 2009: 69)

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับบรูไนกระชับแน่นยิ่งขึ้นใน ค.ศ. 2011 เมื่อมีงานเฉลิมฉลองปีแห่งมิตรภาพของทั้งสองชาติ นอกจากมีการเฉลิมฉลองต่างๆ แล้วในปีดังกล่าวจีนกับบรูไนยังได้ทำข้อตกลงในเรื่องการขุดค้นและลงทุนพัฒนาแหล่งพลังงานของบรูไนซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเพิ่มบทบาทของจีนในบรูไนในอุตสาหกรรมปิโตรเลียม (Oishi, 2016: 71)

ใน ค.ศ. 2013 สุลต่านได้เสด็จฯ เยือนจีนและได้ทรงหารือกับประธานาธิบดีสีจิ้นผิง (Xi Jinping) ในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบรูไนกับจีน และในปีเดียวกัน นายกรัฐมนตรีลีเค่อเฉียง (Li Keqiang) ก็ได้เข้าร่วมการประชุมผู้นำรัฐบาลเอเชียตะวันออกครั้งที่ 8 (8th East Asia Summit) ซึ่งบรูไนเป็นเจ้าภาพ (Oishi, 2016: 71)

ในช่วงกลางทศวรรษ 2010 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองได้พัฒนาไปสู่ภาคเศรษฐกิจที่หลากหลายมากขึ้น ใน ค.ศ. 2016 นั้นมณฑลกวางสี (Guangxi) ได้ประกาศลงทุนเป็นเงินจำนวน 8.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในโครงการอุตสาหกรรมต่างๆ ในบรูไน ส่วนบรูไนวางแผนว่าจะลงทุนในมณฑลกวางสี 6 โครงการซึ่งมีมูลค่าประมาณ 11 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ นอกจากนั้นบริษัทอุตสาหกรรมการประมงของกวางสียังได้ร่วมกับบรูไนในการพัฒนาอุตสาหกรรมการประมงอีกด้วย (Asiyah az-Zahar Almad Kumpoh, 2017: 119-122)

⁵ ใน ค.ศ. 2005 นั้น มูลค่าการค้าทั้งสองประเทศรวมกันอยู่ที่ 250 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งเพิ่มจาก ค.ศ. 2004 ร้อยละ 9 การตั้งเป้าหมายว่าจะเพิ่มปริมาณการค้าถึงระดับ 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในเวลา 5 ปีนับได้ว่าเป็นการตั้งเป้าหมายที่ค่อนข้างสูง

ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารนั้น ก็มีการลงทุนระหว่างบริษัทของจีนกับเตเลคอม บรูไน ดารุสซาลาม (Telekom Brunei Darussalam) เพื่อพัฒนาการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างทั้งสอง ประเทศให้ยั่งยืนจึงมีการตั้งสมาคมธุรกิจจีนในบรูไน (Chinese Enterprise Association in Brunei - CEAB) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีจุดประสงค์ในการบริหารจัดการการร่วมทุนทางธุรกิจต่างๆ ระหว่างจีนกับบรูไน (Asiyah az-Zahar Almad Kumpoh, 2017: 119-122)

ในด้านการทำเรือซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐาน ที่บรูไนกำลังเร่งพัฒนานั้นก็ได้มีความร่วมมือกับจีน เช่นกัน ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2017 บริษัทจาก จีนได้ร่วมทุนกับบริษัทของบรูไนในการบริหารจัดการ ทำเรือ รวมทั้งได้มีการลงนามในบันทึกความเข้าใจกับ ทางบรูไนในการก่อสร้างศูนย์จัดเก็บ ควบคุม และ กระจายสินค้า (Logistics Park) บริเวณใกล้ท่าเรือ มูอรา ในกรณีนี้ จะมีการลงทุนในโครงการระยะแรก เป็นจำนวนเงินประมาณ 3,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งคาดว่าจะการก่อสร้างต่างๆ จะเสร็จ สมบูรณ์ใน ค.ศ. 2019 (Thambipillai, 2018: 81-82)

นอกจากนั้น ยังมีบริษัททางด้านปิโตรเคมี และเคมีภัณฑ์จากจีนวางแผนจะลงทุนในธุรกิจโรงกลั่น น้ำมันและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง โครงการที่สำคัญ ของจีนที่ร่วมทุนกับบรูไนอีกโครงการหนึ่ง ได้แก่ การร่วมทุนของบริษัทของจีนกับบริษัทของสิงคโปร์ และบรูไนในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณ เจริง (Thambipillai, 2018: 82) นอกจากนี้ บรูไนยังได้เข้าร่วมลงทุนกับธนาคารเพื่อการลงทุน โครงสร้างพื้นฐานเอเชีย (Asian Infrastructure Investment Bank - AIIB) ซึ่งเป็นธนาคารที่จีนมี

บทบาทสำคัญในการก่อตั้ง (Thambipillai, 2015: 77-79)

ในการนี้ จะเห็นได้ว่า ความร่วมมือทาง เศรษฐกิจระหว่างจีนกับบรูไนนั้นมีความหลากหลาย และสอดคล้องกับนโยบายกระจายเศรษฐกิจไปสู่ภาค การผลิตอื่นๆ ที่ไม่ใช่น้ำมันและก๊าซธรรมชาติได้เป็น อย่างดี⁶ ความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวแตกต่างจาก ญี่ปุ่นที่ยังคงมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับบรูไนใน ลักษณะเดิมซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 ซึ่งได้แก่ การซื้อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ รวมไปถึงการส่งสินค้า อุตสาหกรรมประเภทยานพาหนะและเครื่องใช้ไฟฟ้า เข้ามาขายในบรูไน ในด้านสินค้าอุตสาหกรรมนั้น สินค้าอุตสาหกรรมของจีนซึ่งมีคุณภาพดีขึ้นตามลำดับ ก็ได้เริ่มเข้ามาแข่งขันกับสินค้าญี่ปุ่นมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่บรูไนตระหนักในการ พัฒนาความสัมพันธ์กับจีนคือ จีนมีปัญหาข้อพิพาทใน พื้นที่ทับซ้อนบริเวณทะเลจีนใต้กับหลายชาติในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งรวมถึงบรูไนด้วย ฉะนั้นการทำข้อตกลงเชิงผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างบรูไนกับจีนจึงมี ขึ้นอย่างระมัดระวังเพื่อหลีกเลี่ยงความกังวลของเพื่อน บ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Roberts, 2011: 41-45) นอกจากนั้น บรูไนได้พยายามใช้บทบาทและ เครื่องมือทางการทูตที่มีอยู่ในการลดความตึงเครียด ระหว่างประเทศในภูมิภาคกับจีน เช่น การผลักดัน ให้มีนโยบายสายด่วนเพื่อแก้ปัญหาสถานการณ์ที่ ล่อแหลมอย่างทันทั่วทั้งที่ รวมถึงสร้างเวทีระหว่าง ประเทศในการหารือกับจีนในโอกาสที่เอื้ออำนวย บรูไน เห็นว่าการประสานงานกับจีนเป็นเรื่องสำคัญเพราะจีน เป็นมหาอำนาจทางการเมืองและการทหาร รวมทั้งเป็น คู่ค้าสำคัญกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งรวมถึงบรูไน (Roberts, 2014: 90-92)

⁶ การที่น้ำมันและก๊าซธรรมชาติถูกคาดหวังว่าจะหมดลงในอนาคตอีก 20-30 ปีข้างหน้า ทางบรูไนจึงมีนโยบายที่จะใช้ ความมั่งคั่งในปัจจุบันสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจโดยเน้นที่การเป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้าทั้งทางทะเลและทางอากาศ การเป็นศูนย์กลางทางการเงิน และการพัฒนาและส่งออกอาหารฮาลาล

สำหรับความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้นั้นส่วนใหญ่เป็นการค้าก๊าซธรรมชาติซึ่งทำให้บรูไนลดการพึ่งพาญี่ปุ่นลงในการค้าก๊าซธรรมชาติ (Asia 1995 Yearbook, 1994: 92) บริษัทก๊าซเกาหลี (Korea Gas Corporation) ได้นำเข้าก๊าซธรรมชาติจากบรูไนประมาณ 50,000 ตันใน ค.ศ. 1993 และได้ลงนามสัญญาซื้อก๊าซธรรมชาติจากบรูไนเป็นจำนวนระหว่าง 600,000-700,000 ตันในช่วง ค.ศ. 1994 ถึง ค.ศ. 1995 (คลมนรรัตน์ บากา และชัยวัฒน์ มีสัจฐาน, 2557: 204)

การส่งออกก๊าซธรรมชาติไปยังเกาหลีใต้เพิ่มปริมาณมากขึ้นตามลำดับในทศวรรษ 2000 และ 2010 ใน ค.ศ. 2016 ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้เป็นประเทศที่ซื้อก๊าซธรรมชาติมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งและอันดับสอง โดยส่งออกก๊าซธรรมชาติไปยังญี่ปุ่นร้อยละ 33.8 และส่งออกไปยังเกาหลีใต้ร้อยละ 27.2 (Asiyah az-Zahar Almad Kumpoh, 2017: 118)

นอกจากการค้าก๊าซธรรมชาติแล้ว เกาหลีใต้ก็ได้พยายามพัฒนาความสัมพันธ์กับบรูไนในด้านอื่นๆ ด้วย ใน ค.ศ. 2000 คิมแดจุง (Kim Dae-jung) ประธานาธิบดีเกาหลีใต้เดินทางเยือนบรูไนอย่างเป็นทางการ สุลต่านได้ทรงมีพระราชดำรัสว่า การเดินทางเยือนครั้งนี้นับเป็นโอกาสพิเศษที่จะยืนยันถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างบรูไนกับเกาหลีใต้ พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการพัฒนาความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้ทั้งในระดับรัฐบาลกับรัฐบาล ในระดับภาคธุรกิจ และในระดับประชาชนต่อประชาชน โดยเน้นไปที่การถ่ายทอดเทคโนโลยี การให้ความร่วมมือทางวิชาการและการฝึกอบรม ในการนี้ ทั้งสองประเทศตกลงที่จะให้มีการลงนามร่วมกันในข้อตกลงปกป้องการลงทุนระหว่างประเทศทั้งสอง ในโอกาสดังกล่าวประธานาธิบดีคิมแดจุงได้กล่าวว่า ความสำคัญของบรูไนต่อเศรษฐกิจของเกาหลีใต้มีเพิ่มมากขึ้นตามลำดับโดยเฉพาะในฐานะที่เป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญ (Horton, 2001: 101)

ในด้านการลงทุนนั้น นับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา นักธุรกิจเกาหลีใต้ได้เพิ่มการลงทุนในบรูไนมากขึ้น เช่น มีการลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมลัมบัค คานัน (ตะวันออก) (Lambak Kanan (East) Industrial Estate) ซึ่งมีการตั้งโรงงานผลิตเลนส์มูลค่า 28 ล้านดอลลาร์บรูไนขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2004 (นภดล ชาติประเสริฐ, 2554: 442) โครงการดังกล่าวเป็นการร่วมทุนระหว่างบริษัทของบรูไนและบริษัทของเกาหลีใต้ โรงงานนี้มีศักยภาพในการผลิตเลนส์หลากหลายชนิด โดยสามารถผลิตได้มากถึง 6 แสนหน่วยต่อปีซึ่งส่งไปขายในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก อินเดีย และภูมิภาคตะวันออกกลาง ทั้งยังก่อให้เกิดการจ้างงานจำนวนประมาณ 300 ตำแหน่ง (Azman Ahmad, 2005: 103)

นอกจากการค้าก๊าซธรรมชาติแล้ว เกาหลีใต้ก็ได้เพิ่มบทบาทในมิติอื่นที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมปิโตรเลียมและพลังงานทางเลือกอื่นๆ ด้วย ดังจะเห็นได้ว่าในเดือนกันยายน ค.ศ. 2016 บรูไนซึ่งได้พยายามพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเลียมให้ได้มาตรฐานได้ยอมรับให้บริษัทโคเรียน รีจิสเตอร์ บรูไน (Korean Register Brunei) เป็นตัวกลางในการตรวจสอบอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ รวมทั้งออกใบรับรองมาตรฐานอุตสาหกรรมดังกล่าว (Asiyah az-Zahar Almad Kumpoh, 2017: 118) สำหรับในด้านการพัฒนาความหลากหลายทางเศรษฐกิจของบรูไนนั้นเกาหลีใต้ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยเกาหลีใต้ให้ความสำคัญกับความร่วมมือในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นหลัก (Asiyah az-Zahar Almad Kumpoh, 2017: 119-122)

5. การปรับนโยบายของญี่ปุ่นในความสัมพันธ์กับบรูไน

ความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างบรูไนกับประเทศในเอเชียตะวันออกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

การเพิ่มบทบาทของจีนและเกาหลีใต้นั้นเป็นผลดีต่อบรูไนเพราะทำให้บรูไนพึ่งพิงญี่ปุ่นน้อยลงในทางเศรษฐกิจ แต่สำหรับญี่ปุ่นซึ่งมีบทบาททางเศรษฐกิจที่โดดเด่นในบรูไนมาอย่างยาวนาน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นบริบทที่ไม่เอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ของญี่ปุ่นเนื่องจากบทบาททางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในบรูไนโดยเปรียบเทียบเริ่มลดลงตามลำดับ ในกรณีนี้ การชะลอตัวทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับบรูไนได้มากนัก ดังจะเห็นได้ว่า แม้ญี่ปุ่นจะยังมีการลงทุนเพิ่มเติมในบรูไนอยู่บ้างนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2010 เป็นต้นมา แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นการลงทุนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมพลังงานเป็นหลัก เช่น การที่บริษัท มิทซูบิชิได้ตั้งโรงงานพลังงานเทคโนโลยีชีวภาพขึ้นใน ค.ศ. 2016 ในกรณีนี้ ญี่ปุ่นมีบทบาทค่อนข้างจำกัดในการส่งเสริมนโยบายการสร้างหลากหลายทางเศรษฐกิจของบรูไนเมื่อเทียบกับจีน

ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าวญี่ปุ่นก็ได้พยายามเพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจที่ไม่เน้นการลงทุนขนาดใหญ่ แต่เน้นความร่วมมือในกรอบความร่วมมือต่างๆ ดังจะเห็นจากการลงนามในข้อตกลงการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างบรูไนกับญี่ปุ่น (Brunei – Japan Economic Partnership Agreement) ใน ค.ศ. 2007⁷ นอกจากนี้ เมื่อถึงวาระที่บรูไนเป็นประธานอาเซียนใน ค.ศ. 2013 รวมทั้งเป็นปีครบรอบ 40 ปีของการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นก็ได้ใช้โอกาสอันดีดังกล่าวในการร่วมงานกับบรูไนในการพัฒนาความสัมพันธ์กับอาเซียนรวมทั้งพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองด้วย ในกรณีนี้ นายกรัฐมนตรีชินโซ อะเบะ (Shinzo Abe)

ได้เดินทางเยือนบรูไนในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2013 เพื่อเข้าร่วมประชุมผู้นำรัฐบาลอาเซียนรวมทั้งได้มีการประชุมระดับผู้นำรัฐบาลระหว่างญี่ปุ่นกับบรูไนด้วย (Japan and Brunei: 30 Years of Diplomatic Relations, 2014)⁸

นับตั้งแต่ ค.ศ. 2013 ญี่ปุ่นก็ได้พยายามพัฒนาความสัมพันธ์กับบรูไนอย่างต่อเนื่อง ในการเดินทางเยือนบรูไนโดยทะโร โคะโนะ (Taro Kono) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2018 นั้น ทั้งสองฝ่ายได้หารือกันถึงการเปิดเที่ยวบินตรงระหว่างบรูไนกับญี่ปุ่นอีกครั้งหลังจากไม่มีการบินตรงระหว่างทั้งสองประเทศมากกว่า 20 ปี นอกจากนั้น ก็ได้มีการหารือร่วมกันถึงการพัฒนาความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement - TPP) ซึ่งทั้งญี่ปุ่นและบรูไนในร่วมเป็นสมาชิก (Parmaeswaran, 2018b)⁹

ส่วนบทบาทของญี่ปุ่นที่สำคัญและที่เห็นได้เด่นชัดคือ การเพิ่มบทบาททางด้านความมั่นคง ในกรณีนี้ กองกำลังป้องกันตนเองทางทะเล (Japan Maritime Self-Defense Force – JMSDF) ได้พัฒนาความร่วมมือกับบรูไนมาอย่างต่อเนื่องและมีความหลากหลายมากขึ้นนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2000 ซึ่งรวมถึงความร่วมมือทางวิชาการ การช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรม การบรรเทาภัยพิบัติ รวมถึงการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยในสถานการณ์ต่างๆ การเดินทางเยือนบรูไนในช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2018 โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมญี่ปุ่น โร มะนะเบะ (Ro Manabe) เพื่อหารือกับทางการของบรูไนในการขยายความร่วมมือด้านความมั่นคงนั้นเป็นการ

⁷ ข้อตกลงดังกล่าวเป็นข้อตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคีฉบับแรกซึ่งบรูไนทำกับประเทศอื่น

⁸ ใน ค.ศ. 2013 สุลต่านได้เสด็จฯ เยือนญี่ปุ่นสองครั้งในเดือนพฤษภาคมและเดือนธันวาคม

⁹ แม้สหรัฐอเมริกาได้ถอนตัวจากกรอบความร่วมมือดังกล่าว แต่ญี่ปุ่นได้พยายามรักษากรอบความร่วมมือดังกล่าวต่อไป

แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการปรับบทบาทของญี่ปุ่นในความสัมพันธ์กับบรูไน (Parmaeswaran, 2018a)

สำหรับการเยือนบรูไนโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ตามที่ได้กล่าวไปแล้วนั้นก็มีขึ้นในเวลาที่สุดคดคลึงกับการแวะเทียบท่าเรือพาณิชย์ มูอารา (Muara) ของเรือฟิกรบ 3 ลำของญี่ปุ่นเป็นเวลา 4 วัน เพื่อแสดงถึงสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างทั้งสองประเทศ ในการเทียบท่าดังกล่าวนี้ เป้าหมายของกองกำลังป้องกันตนเองทางทะเลคือ การทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ร่วมกันทำความสะอาดชายหาด แข่งกีฬากับชาวบรูไน นำนายทหารบรูไนชมเรือ รวมทั้งเปิดให้ประชาชนชาวบรูไนได้เข้าชมเรือด้วย (Parmaeswaran, 2018a)

แม้ว่าความร่วมมือทางด้านความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่นกับบรูไนจะเน้นไปที่ภัยคุกคามแบบใหม่ (Non Traditional Threats) เช่น การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ธรรม การบรรเทาภัยพิบัติ รวมถึงการค้าหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์ก่อนหน้านี้ที่เน้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักแล้ว ความร่วมมือดังกล่าวถือได้ว่า เป็นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างบรูไนกับญี่ปุ่น¹⁰ ในการนี้ คำกล่าวของทะเลาะ โคะโนะบนเรือฟิกรบญี่ปุ่น ซึ่งระบุถึงบทบาทของกองกำลังป้องกันตนเองทางทะเลของญี่ปุ่นในการส่งเสริมเสรีภาพในการใช้น่านน้ำในสถานการณ์ที่บรูไนเป็นหนึ่งในประเทศที่อ้างสิทธิเหนือบางส่วนของทะเลจีนใต้ และจีนกำลังขยายบทบาททางทะเลในบริเวณดังกล่าวก็เป็นสัญญาณที่ทำให้เห็นถึงทิศทางของญี่ปุ่นในการเพิ่มบทบาททางด้านความมั่นคงในความสัมพันธ์กับบรูไนได้เป็นอย่างดี (Parmaeswaran, 2018b)

6. บทสรุป

การปรับนโยบายของญี่ปุ่นต่อบรูไนนั้น เกิดจากปัจจัยหลายประการ นอกจากบรูไนจะเป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญแหล่งหนึ่งของญี่ปุ่นแล้ว บรูไวยังตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์สำคัญใกล้เส้นทางเดินเรือซึ่งเชื่อมระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งเป็นเส้นทางขนส่งน้ำมันที่สำคัญจากภูมิภาคตะวันออกกลางมายังญี่ปุ่น นอกจากนั้น อาเซียนซึ่งมีบรูไนร่วมเป็นสมาชิกนั้นเป็นภูมิภาคที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะเป็นแหล่งทรัพยากรและตลาดที่สำคัญของญี่ปุ่น

ในการนี้ ญี่ปุ่นได้พยายามอย่างต่อเนื่องมากกว่าห้าทศวรรษในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับอาเซียนรวมทั้งสร้างเครือข่ายการผลิตสินค้าและตลาดสำหรับสินค้าญี่ปุ่นในภูมิภาคนี้ ดังนั้นการขยายบทบาทของจีนทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองรวมทั้งการขยายบทบาทของเกาหลีใต้ทางด้านเศรษฐกิจจึงกระทบกระเทือนต่อการรักษาสถานภาพเดิมของญี่ปุ่นในอาเซียน ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงได้พยายามปรับนโยบายที่มีต่ออาเซียนโดยภาพรวม รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับแต่ละประเทศในอาเซียนซึ่งรวมถึงบรูไน

เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างบรูไนกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนไปเนื่องจากบทบาทของจีนและเกาหลีใต้เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่บทบาทของญี่ปุ่นในความสัมพันธ์กับบรูไนลดลงโดยเปรียบเทียบทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับนโยบายของญี่ปุ่นในการดำเนินความสัมพันธ์กับบรูไน โดยเน้นความร่วมมือในกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่างๆ มากขึ้นทั้งในกรอบทวิภาคี เช่น ข้อตกลงการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างบรูไนกับญี่ปุ่น และกรอบพหุภาคี

¹⁰ ทะเลาะ โคะโนะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นได้เดินทางเยี่ยมเยือนเรือฟิกรบ 3 ลำซึ่งแวะเยือนบรูไนในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2018 ซึ่งตรงกับช่วงที่ทะเลาะ โคะโนะเดินทางเยือนบรูไน

ต่าง ๆ ซึ่งอาเซียนและญี่ปุ่นให้ความสำคัญ รวมทั้งเพิ่มบทบาททางด้านการมั่นคงโดยเน้นความร่วมมือทางด้านความมั่นคงในการแก้ปัญหาภัยคุกคามแบบใหม่ซึ่งเป็นความร่วมมือที่ญี่ปุ่นมีศักยภาพและสามารถดำเนินการได้เมื่อพิจารณาจากข้อจำกัดทางด้านงบประมาณ กฎหมายและมติมหาชนของญี่ปุ่น

บรรณานุกรม

- ดลมนรรัตน์ บากา, ชัยวัฒน์ มีสันทาน. *ประวัติศาสตร์บูรไน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2557.
- นภดลชาติประเสริฐ, “บูรไน: การเมือง เศรษฐกิจ และการต่างประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ (ค.ศ. 1997-2006)” ใน *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมือง เศรษฐกิจและการต่างประเทศหลังวิกฤตทางเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2540-2550)*, สีดาสอนศรี บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.
- Asiyah az-Zahar Almad Kumpoh. “Brunei Darussalam in 2016: Adjusting to Economic Challenges”, *Southeast Asian Affairs*, 2017. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2017.
- Azman Ahmad. “Brunei Darussalam: Towards Reform and Sustainable Progress”, *Southeast Asian Affairs* 2005. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005.
- “Brunei” *Asia 1985 Yearbook: Far Eastern Economic Review*. Hong Kong: Far Eastern Economic Review Limited, 1984.
- “Brunei” *Asia 1986 Yearbook: Far Eastern Economic Review*. Hong Kong: Far Eastern Economic Review Limited, 1985.

- “Brunei” *Asia 1995 Yearbook: Far Eastern Economic Review*. Hong Kong: Far Eastern Economic Review Limited, 1994.
- de Vienne, Marie-Sybille. *Brunei: From the Age of Commerce to the 21st Century*. Translated by Emilia Lamier. Singapore: NUS Press in association with IRASEC, 2015.
- Horton, A.V.M. . “Negara Brunei Darussalam: Economic Gloom and the APEC Summit”, *Southeast Asian Affairs* 2001. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2001.
- Ismail Duraman and Abdul Amin Hj Hashim. “Brunei Darussalam: Developing Within Its Own Paradigm”, *Southeast Asian Affairs* 1998. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1998.
- Leake, David Jr.. *Brunei: The Modern Southeast – Asian Islamic Sultanate*. Jefferson, N.C.: McFarland, 1989.
- Leibo, Steven A. . *East & Southeast Asia*. Lanham, M.D.: Stryker-Post Publications, 2014.
- McDaniel, Drew O. . *Broadcasting in the Malay World: Radio, Television, and Video in Brunei, Indonesia, Malaysia, and Singapore*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1994.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. *Japan and Brunei: 30 Years of Diplomatic Relations*. https://www.bn.emb-japan.go.jp/jbyear2014/jb2014_brochure.pdf, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2018.

- Oishi, Mikio. "Brunei's Foreign Relations: Maintaining and Developing Its Identity in a Rapidly Changing World", *Brunei-History, Islam, Society and Contemporary Issues* edited by Ooi Keat Gin. Oxon: Routledge, 2016.
- Roberts, Christopher and Lee Poh Onn. "Brunei Darussalam: Cautious on Political Reform, Comfortable in ASEAN, Pushing for Economic Diversification", *Southeast Asian Affairs 2009*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2009.
- Roberts, Christopher. "Brunei Darussalam: Consolidating the Foundations of its Future?", *Southeast Asian Affairs 2011*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2011.
- _____. "Brunei in 2013: Paradoxes in Image and Performance?", *Southeast Asian Affairs, 2014*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2014.
- Saunders, Graham E.. *A History of Brunei*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1994.
- Thambipillai, Pushpa. "Brunei Darussalam: Consolidating the Polity", *Southeast Asian Affairs 2006*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2006.
- _____. "Brunei: Making Progress Slowly", *Southeast Asian Affairs 2012*. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 2012.
- _____. "Brunei Darussalam: A Time for Stock Taking", *Southeast Asian Affairs, 2015*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2015.
- _____. "Brunei Darussalam : The 'Feel-Good Year Despite Economic Woes", *Southeast Asian Affairs 2018*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2018.
- Parmaeswaran, Prashanth, "Naval Visit Puts Japan-Brunei Defense Ties in the Headlines", *The Diplomat*, February 06, 2018, <https://thediplomat.com/2018/02/naval-visit-puts-japan-brunei-defense-ties-in-the-headlines/>, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2018.
- _____. "What's Next for Japan-Brunei Relations in 2018?", *The Diplomat*, February 13, 2018, <https://thediplomat.com/2018/02/whats-next-for-japan-brunei-relations-in-2018/>, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2018.